

TARİHİ KERVAN YOLLARI KAVŞAĞINDA BİR KENT; MİSİS

Hasan BUYRUK*

ÖZ

Misis tarihi kervan yolları kavşağında kurulmuş stratejik ve ticari öneme sahip önemli bir kenttir. Suriye'den gelen bir yol, Amanos Dağları'nı aşarak Kanlı Geçit'ten Çukurova'ya, buradan da Misis ve Adana'ya ulaşmaktadır. Antakya'dan Belen Geçidi'ni aşip İskenderun ve Payas üzerinden gelen diğer bir yol, Misis üzerinden geçerek Tarsus'tan Gülek Boğazı yoluyla İç Anadolu'ya ulaşmaktadır. Yumurtalık Limanı'ndan başlayan kuzey kervan yolunun ilk menzili Misis kentidir. Buradan batıya ayrılan yol Adana'ya ulaşırken, Yılanlı Kale, Tumlu, Anavarza, Sis (Kozan), Feke ve Saimbeyli güzergâhını takip eden kuzey yol Gezbeli Geçidi'ni aşarak, Boğazköy, Kayseri ve Kapadokya'ya ulaşmaktadır. Adana, Anavarza, Sis (Kozan), Kastabala ve Ayas (Yumurtalık) yollarının üzerinde olması, dönemin bu önemli büyük kentlerine bir veya iki menzil mesafede bulunması, konaklama ve depolama mekânlarına sahipliği nedeniyle, kente uzak diyarlardan farklı kültürlerin taşınabilir emtiasının getirilip, depolanıp ve dağıtılmasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Misis, Kervanyolu, Ticaret, Ortaçağ

A CITY AT A CROSSROADS OF HISTORICAL CARAVAN ROUTES: MİSİS

ABSTRACT

Misis is a strategically and commercially important city, founded at a crossroads of historical caravan routes. A road from Syria crosses over Amanus Mountains; from Kanlı Passage it goes into Çukurova; from there it reaches to Misis and to Adana. Another road from Antakya, first passes through Belen Passage and, then via İskenderun and Payas it reaches Misis; from there it reaches Central Anatolia through Tarsus and Gülek Defile. Misis is the first destination of northern caravan route which departs from Yumurtalık Port. From there the road to the west reaches Adana. Northern route leads to Boğazköy, Kayseri and Cappadocia after passing Yılanlıkale (Levonkale), Tumlu, Anazarbus, Sis (Kozan), Feke, Saimbeyli (Hadjin) and Gebzeli Passage. Misis could become a storage and distribution centre of portable commodities of different cultures from distant locations because it is close and, so accessible to the important cities of past times; it is located one or two destinations away from Adana, Anazarbus, Sis (Kozan), Kastabala and Ayas (Yumurtalık).

Key words: Misis, Caravan Route, Commerce, Middle Ages

---

* Yrd.Doç.Dr. Hasan BUYRUK, Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi,
hasanbuyruk76@gmail.com.

Misis'in (Yakapınar) Kısa Tarihçesi ve Merkezi Konumu

Adana'ya 35 km. Yılanlı Kale'ye ise 16 km. mesafede bulunan Misis Antik Kenti'nin bugünkü adı Yakapınardır. Ceyhan Nehri kıyısındaki Misis, bölgenin en ünlü Antik Kenti'dir (Tablo:1-Şekil:1)

Kalkolitik çağdan itibaren yerleşim gören Misis'in, Hititler tarafından kullanılan adı "Pahora"dır. Asurluların Pahru, dediği kentin, Helen dilinde adı Mopsou Estia'dır (Mopsos'un Ocağı) (Umar 1993, 580). Seleukoslar kente Selösi derken, Roma İmparatoru Hadrianus devrinde kent, bu imparatorun adıyla anılmıştır. Kentin Bizans kaynaklarında adı; Mopsuesta-Mamistra, Arap egemenliği zamanında ise Massisa olarak geçmektedir. (Salman 2008,110)

Burası, Yunanlıların geleneksel inancına göre Troia Savaşı'ndan sonra "karışık toplulukların efsanevi kâhin Mopsos'un önderliğinde ilk yerleştikleri yerdir (Freely 2008,172). Efsaneye göre kent, Mopsos tarafından kurulduğu için Mopsuestia yani Mopsos'un Evi olarak adlandırılmıştır. Ancak kentin, Mopsos bu topraklara henüz ayak basmadan yaklaşık 4000 sene önce var olduğunu ve bundan dolayı asla onun tarafından kurulmuş olamayacağını belirtmek gerekir (Ünal-Girginer 2007,192).

Kalkolitik Dönem'de nehir olanaklarından yararlanan ve sırtını kayalık dağ silsilesine dayayarak ovanın olanaklarını bolca kullanan Misis Kenti; Hitit, Pers, Grek, Roma ve Bizans dönemlerinde İpek Yolu üzerinde önemli bir ulaşım ve ticaret merkeziydi. Yapılan çalışmalarda ilk yerleşimin M.Ö. 2 binyılın ortalarında Hitit İmparatorluğu'nun ilk kentlerinden biri olduğu dönemde gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Marjory-Williams 1954, 121-174). Kentte M.Ö. 1. Binyılın ilk yarısında da Asur egemenliği söz konusudur. M.Ö 334 yılından itibaren Büyük İskender'in egemenliğine giren kent Büyük İskender'in ölümüyle Seleukosların idaresine geçmiştir. Kilikya Pedias sahilleri boyunca uzanan kervan yolu üzerinde kurulu Misis Antik Kenti, Roma ve Bizans dönemlerinde önemini korumuştur (Freely 2008,172-173).

710 yılında Arapların istilasına uğrayan kent, 965 yılında II. Nikephoros Phokas kenti geri alana kadar Arapların elinde kalmıştır (Edwards 1987, 198-199). Malazgirt Savaşı'ndan sonra, Selçuklu Türklerinin eline geçen Misis Kenti, Selçuklu egemenliği boyunca Ayas (Yumurtalık) Limanı'ndan tüm Anadolu'ya ihraç edilmek

üzere gönderilen malların seyir güzergâhı olma özelliğini sürdürmüştür (Buyruk 2011, 59-61). 1132 ile 1151 yılları arasında Ermeniler ve Bizans arasında el değiştiren kent, 1151 yılından Kilikya Ermeni Krallığı'nın yıkılış tarihi olan 1375 yılına kadar, kesintisiz olarak Ermenilerin elinde kalmıştır (Freely 2008, 172). 1375 yılında Memlûkluların eline geçen kent, I. Selim'in 1516 yılında bölgeyi Osmanlı topraklarına katana kadar Memlûkluların elinde kalmıştır.

1671 yılında Misis'i ziyaret eden Evliya Çelebi, kentle birlikte köprü ve handan şu şekilde bahsetmektedir *“Köprübaşında küçük bir han vardı. Dördüncü Sultan Mehmed Köprülü-Mehmed paşaya emir verip köprübaşında büyük bir han bir de cami yaptırmıştır. Mutfağının gelip geçene nimeti boldur. Bir hamamı, üç yüz kulu, dizdarı vardır. Tüccar veya hacıları yanlarına silahlı kimseler verip diledikleri yere kadar götürürler. Bu hanın dışında yeni yapılmış varoшта 300 ev, 20 kargir dükkân vardır* (Evliya Çelebi 1985, 43-44).

Misis'in Halep ticaret yolu ve Ayas (Yumurtalık) limanı bağlantı yollarının üzerinde olması, konaklama ve depolama mekânlarına sahipliği nedeniyle, kente uzak diyarlardan farklı kültürlerin taşınabilir emtiası getirilmekteydi. Bu verilerden hareket edildiğinde, kente damgasını vuran Roma, Bizans, Türk, Arap medeniyetleridir. Ceyhan Nehri Misis'in Akdeniz kapısıydı. 1210-1211 yıllarında Misis'e uğrayan Wilbrand von Oldenburg, şehrin etrafının kuleli surlarla çevrili olduğunu ve bu surların da tamire ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir (Von Oldenburg 1859, 17). Çukurova'yı gezen 19. yüzyıl seyyahlarından, Texier (Texier 2002, 138), Barker, (Barker 1853, 64-11) Langlois, (Langlois 1861, 446-463), Davis (Davis 1879, 64-69) ve Alishan (Alishan 1899, 284-290) Misis'in genel yapısını mimariye girmeden genel yorumlarla anlatmışlardır.

Günümüze ulaşan kalıntılar ve kent üzerinde yapılan incelemelerde seyyahların anlatımlarıyla uyuşacak şekilde Misis'in etrafının surlarla çevrili olduğu anlaşılmaktadır. Höyük ve Akropol çevresindeki surlar yoğun tahribat nedeniyle ancak yer yer izlenebilmektedir (Şekil:2). Günümüze ulaşan surların büyük bir bölümünün kare şeklinde düzgün kesme taş ve hafif yonu taşlardan yapıldığı ve duvarlarda moloz taş harç dolgu olduğu görülmektedir. Bunun yanında yerleşimin doğusunda ve köprüye bakan taraflarında sur duvarı parçaları halen görülebilmektedir (Şekil:3).

Günümüze ulaşan sur duvar kalıntı ve temel izleri, şehri çeviren surların üst noktalarda dik, ulaşılması daha zor kısımlardan geçirildiğini göstermektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Misis'te 1948 yılından beri sondaj ve kazılar yapan Bossert, şehri çeviren surların üç ana kapısının olduğunu söyler. Bunlardan Adana Kapısı batıya, Halep Kapısı doğuya açılıyordu. Üçüncüsü olan Köprü Kapısı ise iki yanda yüksek duvarları olan bir geçit şeklinde iç kaleye açılıyordu. (Bossert 1956, 40-41- Bossert 1958, 11-20). Ayrıca Bossert, bu çalışmalarda yüzeye yakın birçok su kuyusu, sarnıçlar ile Roma, Bizans kalıntılarına ulaşmıştır (Bossert 1859, 1-15).

Günümüze ulaşan kalıntılardan köprü kapısının, ana giriş olduğu ve görkemli bir şekilde inşa edildiği tahmin edilmektedir. Zira bugün görülen özenle işlenmiş bir mermer blok olasılıkla kapının üst tarafını oluşturan lentoya ait olmalıydı.

1990 yılından beri Misis ve civarında yüzey araştırmaları yapan İstanbul Üniversitesi'nden Mustafa Hamdi Sayar, Roma ve Bizans dönemine tarihlenen Epigrafik taş eserler, mezar taşları, sütun başlıkları, sur duvarı parçaları, erkek ve kadın büstü şeklinde mezar taşları, kaya mezarları, adak yazıtları ile Arap harfleriyle yazılı yapı yazıtı parçalarını ortaya çıkararak çözümlemelerini yapmıştır (Sayar 1992, 203-204-Sayar 2002, 59-70- Sayar 2003,155-168).

2000-2010 yılları arasında, Pisa Üniversitesi'nden Giovanni Salmeri ve CNR, Roma'dan Anna Lucia D'Agata başkanlığında Kilikya Yüzey Araştırmaları Projesi kapsamında Misis ve civarında özellikle Akropol'ün batı yamacında yürütülen çalışmalarda M.Ö. 8000'lerde başlayan Neolitik Çağ'dan M.Ö. 5500'lerde ortaya çıkan Kalkolitik Çağ'a kadar tarihlenebilecek iştirak tabakalarına ait kalıntılar bulunmuştur. Özellikle Yüksek keramik kalitesi ve obsidyen aletlerin çokluğu dikkat çekicidir (Salmeri-D'Agata 2011, XXII-XXXIII).Araştırmalardan da anlaşılacağı üzere Misis, Neolitik Dönem'den günümüze kadar olan tarihsel dönemleri içinde barındıran çok ender bir yerleşim alanı olup, çağlar arasında eğitici bir karşılaştırma olanağı sağlayan derin tarihsel bir stratigrafi sunmaktadır. Misis'te günümüze kadar gerek Bossert, gerek Sayar, gerekse Salmeri-D'Agata tarafından yapılmış olan yüzey araştırmaları ve kazılarda Roma ve Bizans dönemine ait hemen hemen her çeşit eser bulunmuştur. Bütün bunların yanında Misis kentinin kesintisiz kültür kronolojisi

içerisinde günümüzde Adana Arkeoloji Müzesi'nde bulunan “Misis Lahti” malzemesi ve menşei konusuyla ayrı bir yer tutmaktadır (Buyruk 2013, 166-177).

Misis Nekropolü genelde kalker kayaç lokasyonları üstünde olmak üzere çok geniş bir alana yayılmıştır. Kent nekropolünde kalkere oyulmuş oda mezarları çoğunluktadır. Mezarların çoğu açıkta olup, bunları arazide görmek mümkündür. Bütün bunlardan yola çıkarak Misis'te ölülerin gömülmesinde ağırlıklı olarak kayalara açılmış oda mezarların kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum yoğunluklu olarak Roma ve Bizans döneminde de devam etmiştir. Kentte görülen bu kadar kaya mezar arasında günümüze kadar elde tek örnek olarak bulunan Misis Lahti'nin mermer olması Anavarza'da bulunan kalker lahit atölyesinden getirilme olasılığını ortadan kaldırmaktadır (Şekil:4). Yukarıdaki veriler ışığında lahtin malzeme ve süsleme özelliklerinden de yola çıkarak başka merkezlerin düşünülmesi gerekmektedir. Roma İmparatorluğu'nun her bölgesinde mermer yatağı bulunmadığı için lahitin mermer olması istendiğinde ithalat yoluna gidilirdi. Anadolu'da girlandlı yarı mamul üretim yapan en önemli merkezler de Prokonnessos, Ephesos, Aphrodisias ve Karia (Milas ya da Iasos) gibi mermer ocakları olduğu için yarı mamul lahitler gönderildikleri bölgelerde yarı mamul halleriyle ya da yerel atölyeler tarafından tamamlandıktan sonra kullanılırdı (Koch 2001, 230).

Misis, Halep ticaret yolu ve Ayas (Yumurtalık) limanı bağlantı yollarının üzerinde olması, konaklama ve depolama mekânlarına sahipliği nedeniyle en uzak diyarlardan bile farklı kültürlerin taşınabilir emtiasına ev sahipliği yapmaktaydı (Salman 2008, 110-111). Bulunduğu bu konumdan dolayı Misis üzerinden diğer merkezlere birçok emtianın yanında lahitlerin taşındığı da muhakkaktır. 2012 yılından başlayarak İtalyan Salmeri-D'Agata ve ekibi tarafından yürütülen, günümüzde de devam eden kazılar sonucunda kente gelen ve diğer merkezlere gönderilen emtianın çeşitliliği de ortaya çıkacaktır.

KAYNAKÇA

- ALİSHAN P.L.M., (1899). Sissouon ou L'Armeno-Cilicie, Description Geographique et Historique, Venise Lazere.
- BARKER W. B.(1853). Lares and Penates or Cilicia and its Governors, Londra.
- BOSSERT H. Th. (1956). “1956 Yaz Mevsiminde Misis’te Yapılan Kazı Hakkında Rapor”, TAD VII–1.
- BOSSERT H. Th. (1958). “1958 Misis Hafriyatı Hakkında Rapor”, TAD IX–1.
- BOSSERT H. Th. (1959). “ Misis Çalışmaları”, TAD X–1.
- BUYRUK Hasan (2011) Sis’ i (Kozan) Akdeniz’den Kapadokya’ya Bağlayan Kervanyolu Kaleleri, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- BUYRUK Hasan (2013) “Adana Arkeoloji Müzesi’nde Bulunan Hıristiyanlarca Kullanılmış İki Antik Lahit”, Ululararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 6, S. 27, s. 166-177.
- DAVİS E. J. (1879). Life in Asiatic Turkey; A Journal of Travel in Cilicia, Londra.
- EDWARDS Robert (1987). The Fortifications of Armenian Cilicia, New York.
- EVLİYA ÇELEBİ (1985). Tam Metin Seyahatname, (Çev. Mümin Çevik), C. 9–10, Üçdal Neşriyat, İstanbul.
- FREELY Jhon (2008). Türkiye Uygurluklar Rehberi 4 Akdeniz Kıyıları, (Çev. Tuncay Birkan, Gürol Koca, Aslı Biçen),Yapı Kredi Yay. İstanbul
- KOCH, Guntram,(2001). *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, (Çev. Zühre İlkelen), İstanbul.
- LANGLOİS Victor (1861). Voyage Dans la Cilicie et Dans Les Montagnes Du Taurus Execute Pendant Les Annees 1852–1853, Paris.
- MARJORY V.-WİLLİAMS Seton (1954). “Clician Survey”(Kilikya Araştırmaları), Anatolian Studies, IV.
- SALMAN İsmail (2008). AdanaValiliği, Adana İlçeleri Kültür Envanteri II, Ulusoy Ofset, Adana.
- SALMARİ Giovanni - D’AGATA (2011). Cilicia Survey Project, Pisa.
- SAYAR H. Mustafa(1992). “Doğu Kilikya’da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1990”,IX. AST, Ankara.
- SAYAR H. Mustafa(2002). Doğu Kilikya’da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 20. AST, C.I. Ankara.
- SAYAR H. Mustafa(2003). Doğu Kilikya’da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 2003”, 21. AST, C.I, Ankara.

TEXIER Charles (2002). Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, C.I-III, (Çev. Ali Suat), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yay., Ankara.

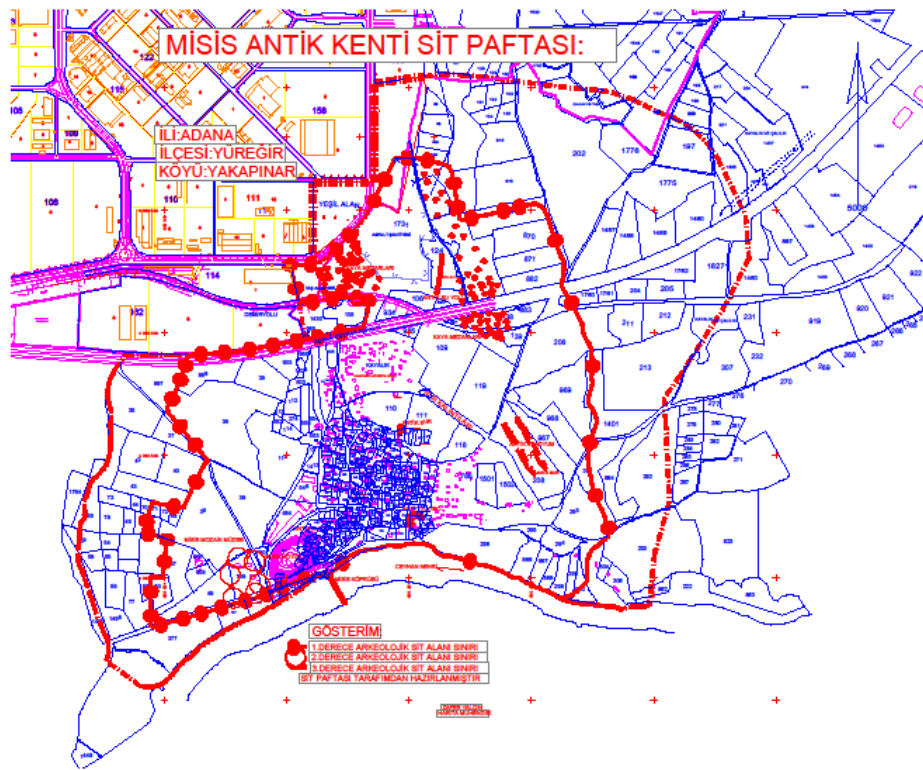
THOMAS K.T. (2004) “The Arts of Christian Communities in the Medieval Middle East” Byzantium, Faith and Power (1261-1557), (Ed. H.C. Evans), New York.

UMAR Bilge (1993). Türkiye’deki Tarihsel Adlar, İnkılâp Yay., İstanbul.

ÜNAL Ahmet-GİRGİNER Serdar (2007). Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi’ne Kadar Kilikya’da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji, Homer Kitabevi, İstanbul.

VON OLDENBURG .W (1859). Reise Nach Syrien Kleinarmenien und in’s heilige, (Almancaya Çev. J.C.M Laurent), Hamburg.

ÇİZİM VE RESİMLER

Tablo 1: Misis Antik Kenti Haritası (Adana Anıtlar Kurulu)

Tarihi Kervan Yolları Kavşağında Bir Kent; Misis (s.236-244)

Şekil 1: Misis Antik Kenti (Google)

Şekil 2: Misis; Köprü ve Höyük, Havadan Görünüm (THK).

Hasan BUYRUK (s. 236-244)

Şekil 3: Misis'i Çeviren Surlardan Geriye Kalanlar.

Şekil 4: Misis Lahti